

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

СІРЕНКО Марина Миколаївна

УДК 37.015.31-053.5:34](043.3)

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АФТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньою програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2021

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент б/вз
КОСТЄВА Тетяна Богданівна
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили.

Рецензент: кандидат наук з державного управління, доцент
КОЗЛОВА Людмила Василівна
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили.

Захист відбудеться 26 лютого 2021 року о 10.00 на засіданні ЕК кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Правове, демократичне суспільство, до якого прагне Україна, вимагає від сучасної людини достатнього рівня правової культури, розуміння нею своїх прав і обов'язків. Тому для молодших школярів неможливо виконати сучасні навчально-виховні завдання, не маючи досвіду правовідносин у дитячому колективі та суспільстві.

Правова культура, що відображає внутрішній і зовнішній світ людини, формує його як особистість і громадянина. Питання, пов'язані з пошуком ефективних засобів формування правової культури дитини, стають все більш актуальними у педагогіці, культурології, правової соціології, соціальної психології та юриспруденції.

Існуючі соціально-правові проблеми українського суспільства орієнтують педагогів на вирішення проблем розуміння закономірностей, науково-методичного забезпечення процесів формування правової культури та правової соціалізації молодшого школяра. В даний час недостатньо розкрито зміст системи факторів, що підвищують рівень правової культури учнів початкової школи і характеризують суб'єктивну та об'єктивну сторони цього феномена.

Володіючи високою правовою культурою громадянин має змогу вільно орієнтуватися виходячи з визнання соціальної цінності права і власної поведінки чому актуальність формування правової культури учнів ще з початкової школи не виникає сумнівів оскільки виховання соціально активного громадянина повинна спрямовуватися на розвиток особистості як суб'єкта життєдіяльності.

Від того як ця проблема буде вирішуватися в молодшому шкільному віці залежать стан і тенденції розвитку правової держави та демократизації суспільства. Тому навчальні заклади є одним із найважливіших соціальних інститутів які займаються правовим вихованням і підвищенням рівня

правових знань дітей. У системі правового виховання початкова школа є ключовою ланкою на неї покладено особливу відповідальність за підростаюче покоління

Проблема формування правової культури особистості активно вивчається з різних наукових позицій: філософському (В.Арешонков, О.Бандура, Т.Василевська, С.Сливка); соціологічному (Н.Агаркова, А.Стаканков) ; юридичному (М.Богуславський, О.Скакун); психологічному (І.Бех, М.Боришевський, О.Венгер); педагогічному (Г.Васянович, Городиський, Я.Кічук,) та ін. ціннісно виховний аспект формування правової культури молодших школярів висвітлено у працях І. Беґа, Н. Бібік, І. Козубовської, М. Фіцули та ін. Утім комплексного підходу до формування правової культури молодших школярів допоки не розроблено. водночас правова культура учнів початкових класів є необхідною передумовою громадянського становлення особистості її гуманістичної спрямованості морально правової саморегуляції поведінки системі "людина і закон".

Правове виховання займає особливе місце у вихованні людини, позаяк є визначальним чинником формування громадськості духовності а також естетичної, трудової, економічної та правової культури. Формування правової культури відбувається з урахуванням вікових особливостей учнів і вимагає певного рівня розумового розвитку дитини, здатності сприймати, застосовувати й оцінювати норми та вчинки: емоційного розвитку, зокрема здатності співпереживати, співчувати; особистого досвіду свідомих морально-правових справ та їх самооцінки

Об'єкт дослідження – правова культура дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – шляхи формування правової культури молодших школярів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному виявленні шляхів формування правової культури молодшого школяра.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети було визначено наступні завдання дослідження:

- 1) охарактеризувати основи правового виховання та психологічні особливості дитини молодшого шкільного вік;
- 2) дослідити вплив сімейного виховання на культуру молодшого школяра;
- 3) обґрунтувати правову культуру як складову соціалізації дитини та виявити особливості організації процесу формування правової культури у початковій школі.
- 4) розробити програму експериментально-дослідницької роботи;
- 5) запропонувати шляхи формування правової культури молодших школярів.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань у роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи. До загальнонаукових належать: метод порівняння та метод узагальнення, синтез і конкретизація. До спеціальних – метод опитування, аналіз отриманих даних, констатувальний та формувальний експеримент.

Теоретична значущість результатів дослідження полягає в обґрунтуванні значущості правової культури молодших школярів для розвитку свідомого громадянина правової держави; важливості впливу сімейного виховання на формування правової культури молодшого школяра та визначено особливості організації процесу формування правової культури у початковій школі.

Практична значущість результатів дослідження полягає у тому що: визначені умови оптимізації процесу правового виховання молодших

школярів; обґрунтовано необхідність формування та розвитку правової культури.

Експериментальною базою дослідження є Комунальний заклад "Навчально - виховне об'єднання "Навчально - виховний комплекс " Гімназія - загальноосвітня школа I - III ступенів №1" Бобринецької міської ради Кіровоградської області, учні четвертого класу.

Апробація. Основні наукові результати роботи висвітлені у тезах до Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань» (Миколаїв, 20 листопада 2020 року) .

Публікації. За результатом магістерської роботи опубліковано:

Сіренко М.М. Правова культура та правова соціалізація як запорука прийняття інновацій у соціальній роботі. // Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань : XXIII Всеукраїнська науково-практична конференція: тез.доп., м.Миколаїв, 20 листопада 2020р / ЧНУ ім. Петра Могили – Миколаїв, 2020. – С.40-42.

Структура. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів та підпунктів до них, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано методологію і експериментальну базу дослідження, показано наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування правової культури у дітей молодшого шкільного віку**» було проаналізовано основні поняття теми, тому ми маємо чітке уявлення про проблематику дослідження. Правова культура особи означає не тільки знання і розуміння права, а й

правові судження щодо нього як про соціальну цінність, і головне – активну роботу з його здійснення, зі зміцнення законності і правопорядку. Іншими словами, правова культура особи – це її позитивна правова свідомість у дії

Індивідуальний стиль навчальної роботи проявляється не тільки в загальному підході до виконання навчальних завдань, а й у використанні школярами різних навчальних умінь і навичок. Важливо, щоб школяр придбав уміння вчитися: Якісно засвоювати пропоновані знання і, в разі необхідності, добувати їх самостійно.

Правильна організація правового виховання у початковій школі, поряд із загальним процесом виховання, сприяє формуванню розуміння школярами необхідності і доцільності закону, його гуманності і справедливості. Разом з тим формує уявлення про право як систему загальних правил, за допомогою яких держава встановлює норми поведінки людей, визначає міри можливого, дозволеного і міру обов'язкового, встановлює правові заборони, порушення яких спричинює відповідальність.

Також можна додати, що на правову культуру молодшого школяра впливає родина, а також такі фактори, як моральна, естетична, культура праці. У процесі спілкування батьки покликані давати вам розширені погляди, пояснювати правила поведінки в суспільстві, переконувати вас дотримуватися морального принципу.

У другому розділі **«Організація процесу формування правової культури молодших школярів»** було розглянуто різні форми організації правової соціалізації. Право здійснює прямий вплив на процеси соціалізації, орієнтуючи індивіда в різноманітній соціальній дійсності. Факт правової урегульованості суспільних відносин, спосіб правового впливу на них, визначення належної та дозволеної поведінки, різноманітні заборони – все це оптимізує процеси соціалізації. У процесі правової соціалізації відбувається поступова інтеграція особистості в широкий соціальний контекст, перехід її до повноцінної участі в функціонуванні громадянського суспільства та держави.

Процес формування правової культури у початковій школі повинен характеризуватися вибором такої траєкторії розвитку та шляхів вирішення актуальних завдань становлення учня як особистості, яка стала б продуктом взаємодії учня і викладача, їх взаємозбагачення та становлення особистісно орієнтованого стилю педагогічної діяльності, заснованої на усвідомленні унікальності і самоцінності дитини та встановлення на його прогресивне зміна, також у позаурочній роботі у вчителя є більше можливостей впливати на дитину та формувати у неї правову культуру за допомогою методів правового виховання.

У третьому розділі «**Експериментальне дослідження з формування правової культури молодших школярів засобом групової бесіди**» було розроблено програму дослідження, проаналізовано отримані результати та запропоновано пропозиції покращення процесу ресоціалізації.

Метою експерименту є виявити та підвищити рівень правової культури молодших школярів, та запропонувати шляхи її підвищення, об'єктом стають молодші школярі 4 класу у кількості 20 осіб, а предметом є саме підвищення правової культури засобом групової бесіди.

Для визначення формування правової культури молодшого школяра, було розроблено опитувальник на тему «Права дитини» який складається з семи питань і дає змогу визначити рівень правової обізнаності. Виділений нами критеріальний апарат буде мати наступний вигляд (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1.

**Критерії рівня правової культури
молодших школярів**

№	Критерії
----------	-----------------

1	загальна обізнаність дітей щодо власних прав та обов'язків
2	розуміння дітей щодо захисту та відстоювання власних прав та обов'язків

Опитувальник на тему «Права дитини» також пропонує виявлення рівнів сформованості правової культури: високий, середній, низький (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Рівні правової культури молодших школярів

Кількість правильних відповідей	Рівень	Пояснення
5-7	Високий	свідчить про добру обізнаність школяра, знання своїх прав та прав інших; він добре знає хто може захистити його. Дитина добре розвинена та зацікавлена в навколишньому світі.
3-4	Середній	свідчить про недостатні знання про право. Дитина мало проінформована і має недостатні знання про правову культуру.

0-3	Низький	не розуміє взагалі сутності поняття право, і виявляє вкрай мало знань.
-----	---------	--

Мета методики : виявити рівень формування правової культури молодшого школяра заходом групової бесіди. Методика виміру рівня правової культури може бути представлена у наступному вигляді: на основі описаних у тексті рівнів, учням пропонується опитувальник з 7 питань на які вони мають дати відповідь.

Дослідження рівня формування правової культури молодших школярів заходом групової бесіди проводилося в Комунальному закладі "Навчально - виховне об'єднання "Навчально - виховний комплекс " Гімназія - загальноосвітня школа I - III ступенів №1" Бобринецької міської ради Кіровоградської області серед учнів четвертого класу. У ході проведення експерименту були отримані результати, які були піддані подальшій обробці і детальному аналізу, які надаються і описуються у цьому підрозділі.

Результати, отримані за методикою «Опитувальник «Права дитини» » відображено у таблиці 3.3. та рисунку 3.1.

Таблиця 3.3.

Рівні правової культури молодших школярів за результатами першого зрізу

Клас	Рівні		
	низький	середній	високий

4	30%	50%	20%
---	-----	-----	-----

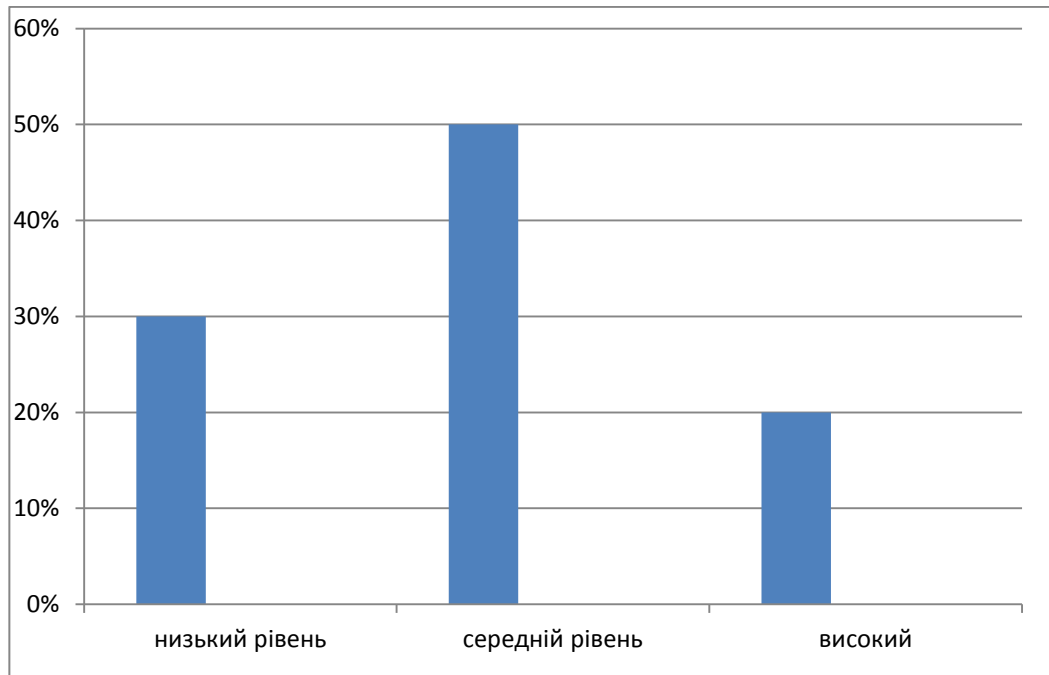

Рис. 3.1. Рівні правової культури молодших школярів за результатами першого зрізу.

Після того як ми дізналися рівень сформованості правової культури молодших школярів, було розпочато експериментальну роботу засобами групової бесіди.

Після проведення групових бесід з формування правової культури молодшого школяра, було знову застосована методика Опитувальник «Права дитини». Отримані результати повторного опитування відрізнялися від перших результатів, це можна спостерігати на таблиці 3.3. та рисунку 3.2.

Таблиця 3.3.

Рівні сформованості правової культури молодших школярів за результатами другого зрізу

Клас	Рівні		
	низький	середній	високий

4	15%	55%	30%
---	-----	-----	-----

Рис. 3.2. Діаграма рівнів сформованості правової культури молодших школярів за результатами другого зрізу.

Зведення та порівняння даних щодо стану сформованості правової культури молодших школярів дозволило нам зобразити на діаграмі динаміку її зміни до початку проведення експериментальної роботи та після її завершення. Рис. 3.3.

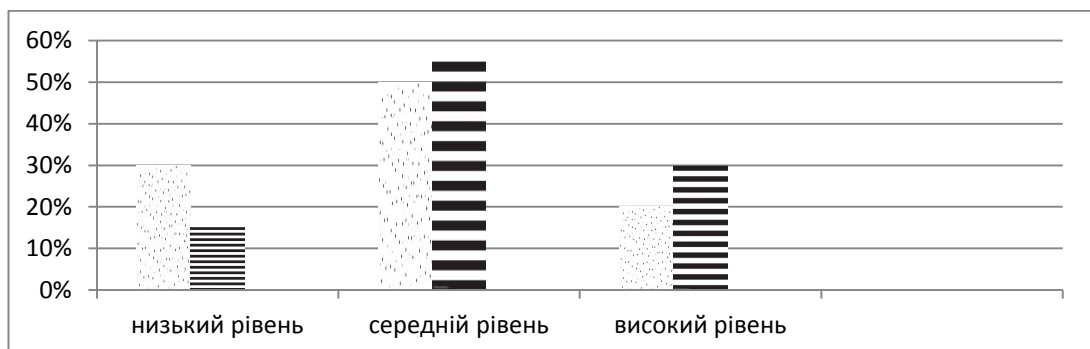

Рис. 3.3. Рівні сформованості правової культури у молодших школярів перед експериментальною роботою засобами групової бесіди, та після неї.

Після застосування групових бесід рівень сформованості правової культури молодших школярів значно підвищився. Тому далі було надано шляхи підвищення рівня правової культури. У початкової школи наявний потенціал для реалізації зазначеного змісту. При цьому вчитель молодших класів повинен використовувати можливості навчального процесу та позаурочної роботи.

Знання, одержані молодшими школярами на виховних заняттях, у порівнянні з їх власними спостереженнями, відіграють важливу роль у їх світоглядному, моральному і правовому вихованні, формуванні їх правової культури.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підставу зробити наступні висновки:

1. Першим завданням дослідження було проаналізувати психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. На основі дослідження нами встановлено, що характерними особливостями дітей молодшого шкільного віку є:

- яскраво виражена емоційність сприйняття;
- слабкість довільної уваги (дитині складно зосередитися самостійно, особливо якщо йому не цікаво те, що розповідають або незрозуміло завдання, яке потрібно виконати);
- розвинене мимовільне увагу (Все нове, несподіване, яскраве, цікаве саме собою привертає увагу дитини, без усяких зусиль з його боку).

2. Другим завданням полягало у дослідженні впливу сімейного виховання на культуру дитини. Можна сказати, що сім'я є тим соціальним інститутом, тим осередком суспільства, в якому

відбувається формування і розвиток особистості дитини. У сім'ї дитина отримує перші життєві уроки, підтримку і допомогу. Процес виховання в сім'ї носить характер зворотного зв'язку і, виховуючи своїх дітей, батьки виховують тим самим і самих себе. Залежно від характеру виховання, стосунки батьків до дитини відбувається формування певних взаємин між ними. І якщо деспотична, авторитарна поведінка батьків і пригнічення інтересів дитини своїми інтересами, насильницьке нав'язування йому своїх поглядів, ігнорування інтересів дитини, повну відсутність зацікавленості до його життя формують слабку, несамостійну, невпевнену в собі особу, те поєднання уважного, дбайливого відношення у своїй дитині без зайвої нав'язливості, прагнення підтримати у важких ситуаціях стають запорукою формування повноцінного, готового і здатного допомогти оточенню людини.

3. Третє завдання передбачало обґрунтування правової культури як складової соціалізації суспільства. Аналіз педагогічної, методичної літератури, дає привід для висновку, що правова соціалізація суспільства є дуже важливою складовою розвитку особистості. Адже це не тільки знання права, законів та різних вимог, це їх розуміння, сприйняття, виконання та певне ставлення як до цінностей, самоаналіз своїх дій відповідно до правових вимог, удосконалення правових знань і орієнтації в правовій реальності (його методи: самопізнання, самооцінка, самопорівняння, самообов'язковість, самоврядування, самопримус). Також особливості організації процесу формування правової культури у молодшій школі показало, що правове виховання можна визначити як планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних правових установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її особистісного розвитку, підготовки до суспільного життя та активної життєдіяльності. Правове

виховання є одним із напрямків загального процесу виховання, що містить у собі правову освіту, виховання поваги до чинних законів і норм права, формування активної позиції щодо протиправних і антигромадських дій. Правове виховання молодших школярів є необхідним компонентом ранньої профілактики відхилень у їх поведінці, тобто проведення виховної роботи на стадії формування основних рис характеру, відношень із середовищем.

4. Четвертим завданням було розробити програму експериментально-дослідницької роботи. Програма складалася з: проблемної ситуації в якій висвітлюється основна проблема формування правової культури молодшого школяра; об'єкта дослідження, яким являлись молодші школярі; предмета ; мети, суть якої виявити рівень правової культури молодших школярів, та запропонувати шляхи її підвищення; завдань, їх всього було шість; гіпотези, де виступало припущення про те, якщо в процесі правового виховання молодших школярів забезпечити використання групових бесід, то рівень формування правової культури в учнів початкових класів значно підвищиться; вибірки; інструментарій який складався з опитувальника «Права дитини» ; етапів дослідження яких було всього п'ять.

5. П'ятим завданням було показання шляхів правового виховання молодших школярів. Одним із основних шляхів правового виховання було запропоноване, що має стати правовою свідченість батьків. Вся система виховання дітей в сім'ї, у тому числі і правового, позиція батьків і інших дорослих членів сім'ї стосовно дітей повинна ґрунтуватися на знанні і усвідомленні своїх і дитячих прав, обов'язків, виховних цілей, визначених законом, розумінні їх значення і солідарності з ними. Також надзвичайно широкі можливості щодо здійснення правового виховання молодших школярів є у позаурочній роботі. У позакласній роботі вчитель має можливість використовувати

найрізноманітніші форми і методи правового виховання. Саме за допомогою практичних вправ і тренувань можливе формування стану безпосередньої готовності дотримуватись певних норм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Сіренко М.М. Правова культура та правова соціалізація як запорука прийняття інновацій у соціальній роботі. // Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань : XXIII Всеукраїнська науково-практична конференція: тез.доп., м.Миколаїв, 20 листопада 2020р / ЧНУ ім. Петра Могили – Миколаїв, 2020. – С.40-42.

АНОТАЦІЇ

Сіренко М. М. Формування правової культури у молодших школярів – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю – 231 соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Магістерська робота присвячена дослідженню формування правової культури молодших школярів засобом групової бесіди. Визначено сутність основних понять теми, охарактеризовано психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку та вплив сімейного виховання на формування правової культури молодшого школяра.

Окрему увагу приділено дослідженню рівня формування правової культури молодших школярів заходом групової бесіди, яке проводилося в Комунальному закладі "Навчально - виховне об'єднання "Навчально - виховний комплекс " Гімназія - загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів №1" Бобринецької міської ради Кіровоградської області серед учнів четвертого класу та були запропоновані умови оптимізації процесу правового виховання молодших школярів.

Ключові слова: право, правова культура, правова культура особистості, правова культура суспільства, правова культура групи, молодший шкільний вік, групова бесіда.

АННОТАЦИИ

Сиренко М. М. Формирование правовой культуры у младших школьников - Рукопись.

Магистерская работа на соискание академической степени магистра по специальности - 231 социальная работа. - Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, Николаев, 2020.

Магистерская работа посвящена исследованию формирования правовой культуры младших школьников средством групповой беседы. Определена сущность основных понятий темы, охарактеризованы психологические особенности ребенка младшего школьного возраста и влияние семейного воспитания на формирование правовой культуры младшего школьника.

Особое внимание уделено исследованию уровня формирования правовой культуры младших школьников мероприятием групповой беседы, которое проводилось в коммунальном учреждении "Учебно - воспитательное объединение" Учебно - виховний комплекс "Гимназия - загальноосвітня школа I - III ступеней №1" Бобринецкой городского совета Кировоградской области среди учащихся четвертого класса и были предложены условия оптимизации процесса правового воспитания младших школьников.

Ключевые слова: право, правовая культура, правовая культура личности, правовая культура общества, правовая культура группы, младший школьный возраст, групповая беседа.

ANNOTATIONS

Sirenko MM Formation of legal culture in juniors schoolchildren - Manuscript.

Master's thesis for a master's degree in the specialty - 231 social work. - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis is devoted to the study of legal formation culture of junior schoolchildren by means of group conversation. The essence of the basic concepts of the topic is determined, the psychological features of the child of primary school age and the influence of family upbringing on the formation of the legal culture of the primary school student are characterized.

Particular attention was paid to the study of the level of formation of legal culture of junior schoolchildren by a group discussion, which was held at the Municipal Institution "Educational Association" Educational Complex fourth grade and the conditions for optimizing the process of legal education of primary school students were proposed.

Key words: law, legal culture, legal culture of an individual, legal culture of society, legal culture of a group, primary school age, group conversation.

